

УКРАИНСКАТА КРИЗА

и Балканите

ИНСТИТУТ ЗА БАЛКАНИСТИКА
& ЦЕНТЪР ПО ТРАКОЛОГИЯ ПРИ БАН

Украинската криза и Балканите

Съставители

Бойко Маринков и Бисер Банчев

Издателство „Парадигма“
София, 2017

УКРАИНСКАТА КРИЗА И БАЛКАНИТЕ

Съставители – Бойко Маринков и Бисер Банчев

© Автор – колектив, 2017

© Издателство „Парадигма“, 2017

ISBN 978-954-326-306-6

© Институт за балканистика с Център по тракология – БАН

Съдържание

Украинската криза – регионалният поглед	7
Анатомия на украинската криза	19
<i>Михаил Станчев</i>	
Украинската криза в геополитическия триъгълник Анкара–Київ–Москва	42
<i>Бойко Маринков</i>	
Румъния и украинската криза: в търсене на нова стратегическа роля	65
<i>Анета Михайлова</i>	
В крак с Брюксел. Българската реакция спрямо украинската криза ...	94
<i>Пламен Димитров</i>	
Хърватия и кризата в Украйна	119
<i>Ирина Огнянова</i>	
„Може Антонис Самарас да свърши като Янукович, но Гърция няма да свърши като Украйна“	149
<i>Юра Константинова</i>	
Европейската идея в сянката на Косово и на „Южен поток“ (Сърбия и украинската криза)	165
<i>Бисер Банчев</i>	
Украинската криза и Република Македония	184
<i>Марияна Стамова</i>	
Сходните позиции на Албания и Косово по украинската криза	209
<i>Боби Бобев</i>	
Черна гора и украинската криза	230
<i>Бисер Банчев</i>	

ПРИЛОЖЕНИЯ

Избрана хронология на украинската криза 246

**Позиции на балканските държави по конкретни казуси,
свързани с украинската криза 250**

Черна гора и украинската криза¹

Бисер Банчев

Отношението към Русия неведнъж е било причина за геополитическо раздвоение в отделните балкански държави. Позицията, която Черна гора заема във връзка с кризата в Украйна, е много характерен пример. От една страна, съществува 300-годишна традиция на културна и емоционална близост между Черна гора и Русия, допълнително стимулирана и от руските финансови дотации, започнали през 1711 г. и продължили до Първата световна война. Възходящото развитие на двустранните връзки получава нов импулс след възобновяването на черногорската независимост през 2006 г., когато Русия символично изпреварва с един ден ЕС и признава с указ на президента Путин Черна гора като „отделна, независима и суверенна“ държава. От друга страна, след 1997 г. се наблюдава трайна тенденция сред управляващия черногорски елит, представен от Демократическата партия на социалистите и нейният лидер Мило Джуканович, към политическо, икономическо и военностратегическо обвързване в евроатлантическото направление. САЩ оказват решаваща подкрепа при отделянето на Черна гора от съюза със Сърбия. Самостоятелната черногорска държава води активна политика за присъединяване към ЕС и НАТО. Страната има влязло в сила Споразумение за стабилизиране и асоцииране с ЕС, а на 17 декември 2011 г. получава статус на кандидат-член. Официалното начало на преговорния процес с ЕС е на 29 юни 2012 г. Наред с това Черна гора води интензивна подготовка за влизане в НАТО, където се надява да бъде поканена на сесията на Алианса във Великобритания през есента на 2014 г.²

Не всички черногорци подкрепят последния външнополитически приоритет. Разделението на общественото мнение е резултат от по-дълбоки процеси, свързани със сериозни проблеми в идентичността на черногорските граждани. При преброяването на населението през април 2011 г., 28,73 % се определят като сърби, а 44,98 % като черногорци. Същевременно само 38 %

са тези, които вярват, че в Черна гора се говори език, различен от сръбския. Раздвоеното самосъзнание е заложено в колективната памет на черногорците. Мнозина се възприемат като част от сръбската етническа общност, с допълнението, че са най-важната част, която има особено историческо място и мисия. Те носят комплексна идентичност, според която едновременно са „черногорци, сърби и югославяни“. В тези среди се формира политическа подкрепа на идеята за възраждане на съюза със Сърбия, а опозиционните партии, които я изразяват, са определяни като „просръбски“. Раздвоението прониква и до нивото на религиозната идентичност. През 90-те години на XX в., в хода на движението за държавна независимост е формирана т.нар. Черногорска православна църква. Тя намира подкрепа единствено от Украинската православна църква, която се намира в конфликт с Московската патриаршия. Въпреки това мнозинството от православните християни в Черна гора запазват своята принадлежност към Сръбската православна църква, известна със своите традиционно добри отношения с Москва.

Управляващият елит на Черна гора си дава сметка за съществуващите разделения. Министър-председателят Мило Джуканович е известен със своя „макиавелистки стил“, който му позволява да контролира пряко или непряко властта през целия период от 1991 до 2014 г. Неведнъж той успява да неутрализира своите противници с външната подкрепа, която получава от САЩ и ЕС, независимо от многобройните критични публикации в западната преса срещу него и обкръжението му. Събитията в Украйна му дават възможност да привлече допълнителна западна подкрепа. След като става независима държава през 2006 г., Черна гора поддържа много добри отношения с Украйна. Според последната актуална информация на черногорското външно министерство през 2011 г. страната изнася в Украйна стоки за 186 хил. евро и внася за 3670 хил. евро. Най-интензивни са връзките в областта на туризма, като през 2012 г. в Черна гора са почивали 49 хиляди украински граждани. Техните интереси се защитават от украинското посолство в Подгорица. Малката държава не може да си позволи реципрочно представителство и назначава официално посланик в Киев, но на „нерезидентна основа“ и по тази причина седалището му се намира в Подгорица. През 2013 г. на поста е назначен началникът на дипломатическия протокол Любомир Мишурович, който по съвместителство е и посланик в Грузия и Армения. Сравнително малкото черногорски граждани в Украйна се защитават по споразумение от сръбското посолство в Киев.³

В разгара на украинската криза се засилват сигналите, че Черна гора иска да стане член на НАТО. Джуканович и президентът Филип Вуянович последо-

вателно приемат на 4 февруари 2014 г. британския министър по европейските въпроси Дейвид Лидингтън, с когото обсъждат плановете за евроатлантическа интеграция на Черна гора. Великобритания е домакин на предстоящата среща на високо равнище на НАТО, на която се очаква да бъде обсъдена официална покана за встъпване на Черна гора в Алианса.

Позицията е дублирана с жест на приятелство към Русия. Същия ден руската агенция ИТАР-ТАСС публикува интервю с президента Вуянович, в което той напомня за старите връзки между двата народа и благодари на Русия за това, че уважава волята на черногорските граждани за членство в Евросъюза и НАТО. Заявено е черногорското желание за развиване на контактите в областта на културата, туризма и икономиката. Няколко дни по-късно интервюто е публикувано и в близкия до властите в Москва вестник „Российская газета“.⁴

В този период Черна гора разполага с една допълнителна възможност да участва в дебатите по актуални международни проблеми, включително и за ситуацията в Украйна. От месец юли 2013 г. председателят на черногорския парламент Ранко Кривокапич е и председател на Парламентарната асамблея на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа. В същия период Украйна е ротационен председател на ОССЕ. На срещата на организацията в Киев на 6 декември 2013 г. Кривокапич предлага ОССЕ да бъде посредник в Украинската криза.⁵ Той не посочва мотивите, но те са ясни в дипломатическите среди – ОССЕ винаги е бил сред малкото форуми, на които Русия допуска да се обсъждат международни проблеми, които пряко засягат нейните интереси. Зимната сесия на Парламентарната асамблея на ОССЕ се провежда във Виена на 13 и 14 февруари. В рамките на сесията е организиран и дебат на тема „Ситуацията в Украйна“, който се води от Кривокапич.⁶ На 22 февруари Кривокапич отправя призив към управляващи и протестиращи в Киев да се въздържат от насилие. Информацията предизвиква вълна от иронични забележки в интернет форумите, че спорещите страни са очаквали именно това послание, за да се помират.⁷

Опозицията в лицето на Сърджан Милич, председател на Социалистическата народна партия на Черна гора, е склонна да разглежда Украйна като третата държава след Русия и Сърбия, в която може да търси подкрепа. На 19 февруари Милич посещава украинската посланичка Оксана Слюсаренко, за да се оплаче от промените в избирателния закон, който според него ощетява опозицията. Милич изразява съпричастност със ставащото в Киев, но е ясно, че симпатиите му са на страната на президента Янукович, който в случая се представлява от посланик Слюсаренко.

Смяната на властта в Киев и събитията в Крим в края на февруари съвпадат с поредното усилие на властите в Черна гора да задълбочат сътрудничеството си с НАТО. На 25 февруари председателят на парламента Кривокапич обявява, че членството в НАТО няма алтернатива. Същия ден черногорският контингент, девети поред, потегля за Афганистан, а на 28 февруари министърът на отбраната Милица Пеянович – Джуришич обявява, че мисията ще продължи и след 2014 г., когато е планирано изтеглянето на частите на НАТО. Въпреки пословичното черногорско юначество контингент с численост от 30 души едва ли би оказал сериозно въздействие върху баланса на силите в зоната на конфликта. Очевидно става дума за демонстрация на политически жест.

На 3 март се провежда извънредна среща на външните министри на ЕС. Те решават временно да преустановят двустранните преговори с Руската федерация във връзка с визовия режим и преговорите по изработване на ново всеобхватно споразумение за партньорство. На 5 март позицията е потвърдена от държавните и правителствени ръководители на ЕС. Наложени са ограничителни и финансови санкции срещу сваления президент Янукович и най-близките му съратници и съпартийци. Още на 4 март външно министерство в Подгорица обявява, че се присъединява към позицията на ЕС. Правителството на Черна гора осъжда „откритото нарушаване на суверенитета и териториалната цялост на Украйна и агресията на руските въоръжени сили“. На 5 март външният министър Игор Лукшич съобщава решението лично на украинската посланичка.⁸ Официално обявените мотиви са трагичния опит от разпадането на Югославия, наред с ангажиментите на Черна гора като кандидат-член за ЕС, който трябва да споделя общата външна политика на Съюза.⁹ Черна гора е в период на приключване на глава 31 от преговорния процес, отнасяща се до външната и отбранителната политика. Позицията по главата е приета на 13 февруари, но не е затворена окончателно поради спорове относно неподсъдността на американски граждани пред Международния наказателен съд.

Същевременно не става ясно дали санкционните мерки срещу Янукович и неговото обкръжение са реално въведени в Черна гора. Отсъстват както конкретно решение на правителството, така и публикация в официалното издание „Службени гласник“. Въпросът е важен, защото се счита, че много висши длъжностни лица от Русия и Украйна имат банкови сметки и недвижима собственост в Черна гора.

За сметка на това се използват всички официални поводи, за да се демонстрира съпричастност с проблемите на Украйна. Първият е 200-годишнината от раждането на Тарас Шевченко. На 7 март пред паметника на Шевченко

в парка „Крешевац“ са положени венци от началниците на кабинетите на президента и премиера наред с други гости и дипломати, сред които и представителя на НАТО в Черна гора.

Черногорската опозиция също изразява своята съпричастност. Така противниците на влизането в НАТО от движението за неутралитет посещават на 8 март посланик Слюсаренко, пред която изразяват загриженост от засилването на „фашистки“ и „националистически“ сили в Украйна. На 12 март посланичката приема и Миодраг Лекич, председател на Демократическия фронт. Изглежда, нейните посетители не могат да се ориентират в настъпилата промяна – посланичката е същата, но властта, която тя представлява, се е сменила.

Събитията в Крим предизвикват следващата международна криза. Още на 14 март Черна гора изразява загриженост по отношение на предстоящия референдум на полуострова.¹⁰ Той се провежда на 16 март, веднага след което започва процеса на включване на Крим в Руската федерация. На 17 март Съветът на ЕС приема списък с политици от Крим и Москва, върху които се налагат ограничения за пътуване и замразяване на финансови средства и активи. Властите в Подгорица следват Брюксел, както изисква споразумението за стабилизиране и асоцииране. На 19 март върховната представителка на ЕС за външната политика и сигурност Катрин Аштън изброява Черна гора сред шестте страни нечленки, които се присъединяват към санкциите. На 18 март посланик Слюсаренко посещава председателя на парламента Кривокапич, за да изрази благодарността на своята страна за получената подкрепа. Кривокапич участва в подготовката на наблюдателна мисия, която ОССЕ изпраща в Украйна на 21 март.

Позицията не се приема еднозначно от всички. Още на 20 март черногорските медии обсъждат възможността санкциите да откажат руските туристи от почивка на черногорската ривиера. Руснаците заемат първо място с 28 на сто от всички туристи. Те не могат да бъдат заменени лесно, защото през последните години туристическата реклама е фокусирана основно на руския, сръбския и украинския пазар. Очаква се заради икономически и политически проблеми да намалее и броят на украинските туристи.¹¹

На 21 март ограничителният списък на ЕС е допълнен с нови руски имена. На първо място сред тях е вицепремиерът и един от най-влиятелните руски политици Дмитрий Рогозин. Събитието е отразено по необичаен начин в черногорската преса, която напомня, че дядото по майчина линия на Рогозин е черногорец. Публикацията призовава да бъдат издирени роднините на Рого-

зин. Включването му в наказателния списък на ЕС е посочено едва ли не като повод за гордост.¹²

Вестникарското напомняне за традиционните руско-черногорски връзки не смущава премиера Мило Джуканович. На 23 март той е в Брюксел на конференция на фонд „Джордж Маршал“. Целта му е да обоснове, че Черна гора към настоящия момент е най-подходящата за приемане в НАТО страна. Посещението съвпада със скандала за видеообращението на временния украински президент Яценюк. То мотивира необходимостта от приемане на Украйна в ЕС, но съдържа карта на Европа, в която липсва Черна гора, както и Сърбия и Босна и Херцеговина. Въпреки че ситуацията не се посреща толкова враждебно, колкото в Сърбия, посланик Слюсаренко на 24 март посещава външното министерство в Подгорица да поднесе извиненията на своето правителство.

Колебанията в обществото са силни. В публичното пространство се коментира, че Черна гора има нужда от Титовия подход – да бъде в политически съюз със Запада и едновременно с това да задържи руските милиони в туризма и инвестициите. Напомня се значителното участие на руския бизнес в икономиката на страната, както и недвижимо имущество в Черна гора, притежавано от високопоставени руски лица. Засилването на недоволството принуждава на 27 март външният министър Лукшич да поясни, че членството в НАТО не е свързано с предоставяне на военни бази. Това не задоволява жителите на няколко села в източната част на Черна гора, които публично предлагат собствените си имоти на Владимир Путин, за да се изградят в тях руски военни бази. Премиерът Джуканович е извикан в парламента да отговори на питання, отправени от опозиционни депутати. Той се опитва да смекчи напрежението, като твърди, че страната не е въвела санкции срещу Русия, а само рестриктивни мерки срещу отделни лица.¹³

Междувременно на 27 март Общото събрание на ООН приема резолюция, която осъжда действията на Русия в Крим. Представителят на Черна гора подкрепя резолюцията.¹⁴ Декларираната привързаност към ценностите на ЕС не може да прикрие някои опасения в Подгорица по отношение на преговорния процес. На 31 март в Брюксел се отварят две нови глави от преговорите за присъединяване към ЕС – седма за интелектуалната собственост и десета за информационното общество и медиите. И двете са проблем за страната, която през 90-те години е в била сред най-големите световни производители на не-легални дискове с филми и музика, а случаите на преследване и убийства на журналисти не са рядкост и след независимостта от 2006 г.¹⁵

Може да се твърди, че има разпределение на ролите в черногорския елит. Парламентарният председател Кривокапич ръководи социалдемократическата партия и повече от десетилетие е коалиционен партньор на Джуканович. Не е странно, че Кривокапич публично демонстрира жестове на доброжелателно отношение към Русия. На 31 март той декларира, че санкциите не са решение. Кривокапич посещава Москва, където се среща с председателя на Руската дума Нарискин. Последният заема водещо място в санкционните списъци на ЕС. Черногорският парламентарист гарантира, че ОССЕ не предвижда санкции по отношение на Русия и точно тя е форумът, където трябва да се решат спорните въпроси. В разговора се припомнят черногорският референдум за независимост от 2006 г. и руската подкрепа за независимостта на страната. Нарискин прави аналогия с референдума в Крим и изразява съжаление за включването на Черна гора в санкциите срещу Русия. На 11 април във Виена Кривокапич се опитва да организира срещи на украинската и руски парламентарни делегации в рамките на ОССЕ.

Парламентаристите от Асамблеята на Съвета на Европа не са толкова благосклонни към руските колеги, както тези от ООСЕ. На 10 април руската делегация губи правото си на глас в Парламентарната асамблея на Съвета на Европа до приключване на кризата в Украйна. Прави впечатление, че тримата черногорски депутати не участват в гласуването, въпреки че предния ден са подкрепили единодушно резолюцията за мирно и демократично решаване на проблемите в Украйна.¹⁶

Черногорските управляващи търсят съюзници и извън Европа. На 8 април започва продължително посещение на премиера Джуканович в САЩ. Той отрича твърденията, че Черна гора очаква да бъде наградена с прием в НАТО заради позицията си по украинската криза, но намекът е ясен. Очаквано, на 14 април официално е оповестена оценката, че Русия е „разочарована“ от Черна гора. През следващите дни руският олигарх Олег Дерипаска подновява иска си пред черногорското правосъдие да бъде спряна продажбата на Алюминиевия комбинат в Подгорица. Най-голямото предприятие в страната, в продължение на няколко години е притежавано от Дерипаска и това официално е най-голямата чуждестранна инвестиция след обявяване на независимостта на Черна гора. Опозиционната Социалистическа народна партия на Черна гора се извинява на Русия за действията на своето правителство и подготвя посещение в Москва. Демократичната сръбска партия също се обявява за отмяна на санкциите срещу Русия. Страната се намира в предизборна ситуация. Пред-

стои подмяна на местната власт и опозицията се стреми да мобилизира на своя страна русофилските чувства на избирателите.¹⁷

За разлика от тях властите енергично отхвърлят руските критики. В спора се намесва и американската посланичка Браун, която на 17 април призовава Русия да зачита суверенитета на Черна гора. На следващия ден руският посланик Нестеренко публикува остро изявление срещу намесата на САЩ. В московската преса се появяват публикации за възможно въвеждане на руски контрасанкции.¹⁸ Едно от предложенията е да се спре черногорското вино, 90 процента от което се изнася за Русия. Изглежда става дума само за опипване на почвата, защото на 24 април руският посланик Андрей Нестеренко информира, че до този момент страната му не предприела мерки срещу Черна гора.

На 25 април премиерът Джуканович се включва в дискусията с публично заявление, че няма антируска позиция. Неговата искреност е поставена под съмнение от някои събития през следващите дни. Черногорският съд, за който се смята, че не е напълно независим от властите, отхвърля иска на Дерипаска. На 29 април самият Джуканович приема украинската посланичка, за да я уведоми, че Черна гора се присъединява към поредните санкции, приети предния ден от ЕС.

Църквата също не остава встрани от темата. На 29 април Джуканович е подложен на остра критика от черногорско-приморския митрополит Амфилохие. Амфилохие е част от Сръбската православна църква. Случаят не изненадва никого, защото двамата са в остър конфликт от дълги години. Първоначално се твърди, че митрополитът е произнесъл проклетие, но се оказва, че той само е цитирал завещанието на св. Петър Черногорски, което в най-категоричен тон изисква от следващите поколения да пазят съюза с „христолюбивата Русия“.¹⁹

В отговор на продължаващото напрежение на 8 май властите за пореден път напомнят, че Черна гора има политическо задължение да подкрепя позициите на ЕС, защото това е записано в Споразумението за стабилизиране и асоцииране с ЕС. Поредният сблъсък се наблюдава на 9 май. Двайсетина руснаци, които живеят в курортния център Будва, обикалят града с няколко автомобила, от които развяват руски знамена, за да празнуват Деня на победата. Те са арестувани и обвинени в нарушение на обществения ред. Случаят се развива на фона на впечатляващите паради, проведени от руската армия в Москва и в Крим. Провинението се наказва с глоба и затвор, но няма данни митингуващите да са осъдени ефективно.

В близката до управляващата партия в Подгорица преса е поръчано и публикувано интервю с професора от Московския университет и експерт по

външна политика Сергей Гризунов. Той се опитва да внуши, че Джуканович е много уважаван и ценен в Русия и няма влошаване на отношенията между двете страни.²⁰ Още на следващия ден посланик Нестеренко изпраща открито писмо до вестника, в което коментира, че хубавите думи не могат да компенсират официалната черногорска позиция, която е „враждебна“ към Русия.

На този фон, по-скоро като курioз, в медиите е публикувана информацията, че черногорският треньор на баскетболния отбор „Азовмаш“ от Мариупол е напуснал града след засилване на бойните действия в района и предупреждение от сръбското посолство в Киев.²¹

Общинските избори в Черна гора се провеждат на 25 май. Те съвпадат с изборите за европейски парламент и за президент на Украйна. В размирната държава има голяма група наблюдатели от ОССЕ. Сред тях е включен и депутат от опозиционната партия „Позитивна Черна гора“. Изпращането на млад политик, който не е проправителствен, но не и обвързан с крайна русофилска позиция, показва желанието на парламентарния шеф Кривокапич да бъде представена една по-балансирана позиция. По подобен начин трябва да се приеме и изявлението от 30 май на външния министър Игор Лукшич, че решението Черна гора да се присъедини към санкциите на ЕС срещу Русия е било тежко, но е продиктувано от избора на страната за получаване на членство в ЕС и в НАТО.

През следващите дни руският посланик Нестеренко провежда серия от срещи с представители на опозицията. На 2 юни той приема председателя на Новата сръбска демократическа партия Андрия Мандич, на 5 юни председателя на Демократическия фронт Миодраг Лекич. Нестеренко продължава да повтаря, че е изненадан от включването на Черна гора в санкциите срещу Русия. Гостите заявяват, че не приемат позициите на своето правителство и поднасят извинения от името на черногорския народ.

За първи път реакцията на управляващите е доста по-мека. Черна гора се представлява само от посланик при встъпването на длъжност на новия украински президент на 6 юни, за разлика от много държави, които изпращат държавни и правителствени ръководители. Това е един от малкото случаи, когато дипломатът Мишурович посещава физически държавата, в която е посланик.²² На 10 юни политическият директор на управляващата Демократическа партия на социалистите приема руския посланик Нестеренко и обсъжда с него възобновяване на сътрудничеството с партия „Единна Русия“ на президента Путин.²³ Министър-председателят и лидер на ДПС Мило Джуканович формално не изразява отношение към двете събития, но те няма как да станат без него-

**Посланик Андрей Нестеренко (с иконата) и Андрия Мандич (в средата),
Подгорица, 2 юни 2014 г.**

вото предварително съгласие и дори без неговото предложение. Не може да не констатираме, че съществува известно разминаване между силовата реторика на Джуканович и реално ставащото. Според някои анализи Джуканович има основание да се страхува от сянката на КГБ, която наднича зад по-крупните руски вложения в недвижности, банково дело и приватизацията.²⁴ Факт е, че въпреки всички официални заявления в черногорския държавен вестник не са публикувани санкционните списъци на ЕС. Хърватската преса цитира директора на Института за стратегически изследвания в Москва Леонид Решетников, че е отказано предложението на Джуканович да се срещне с Путин.²⁵

По силата на официалните си задължения коалиционният партньор на Джуканович – Ранко Кривокапич, приключва мандата си като председател на Парламентарната асамблея на ОССЕ в Баку, където на 1 юли ръководи заседанието, приело резолюция срещу „Грубото нарушение на Хелзинкските принципи от Руската федерация“.

В края на месеца правителството прави пореден опит да разграничи политическите от икономическите отношения със заявлението на министъра на икономиката Владимир Каварич, че страната има интерес да се присъедини към проекта „Южен поток“.²⁶ Чувства се известно безпокойство, защото Черна гора е включена в страните, които могат да претърпят най-големи щети от нови санкции срещу Русия, според доклад на Международния валутен фонд (МВФ) за вторичните ефекти от санкциите срещу Русия върху световната икономика.

Причината е, че руските туристи, които са важен фактор в местната икономика, поради поевтиняването на рублата и нестабилната икономическа ситуация започват все по-малко да пътуват в чужбина.²⁷ Очакват се руски контрасанкции. Опасенията се потвърждават на 6 август, когато президентът Владимир Путин подписва декрет за налагане на едногодишна забрана за внос на селскостопански продукти от страни, въвели санкции срещу Русия. На следващия ден руското правителство приема съответното постановление. То е насочено срещу САЩ, страните от ЕС, Канада, Австралия и Норвегия. Не са включени кандидат-членките за ЕС.²⁸ По този повод министърът на земеделието Петър Йованович коментира, че не може да прецени какъв би бил ефектът на руските санкции, а външно министерство прави заявление, че се надява санкциите да не се отразят на приятелските отношения между двете страни. Според официалната информация през първите пет месеца на годината на руския пазар са изнесени черногорски стоки за повече от 8,5 млн. евро, основно вино и месни продукти.²⁹ Не е получен ясен отговор, но още на 10 август е демонстрирано, че Русия има ясна политика към своите приятели в Черна гора. За четвърта поредна година в Будва е връчена наградата „Руски свят“ за принос в развитието на руско-черногорските отношения в областта на народната дипломация. Сред наградените има учители и свещеници, но са включени и председателят на Черногорската туристическа камара Жарко Радулович и председателката на Черногорската търговско-промишлена палата Лиляна Филипович. В президентска присъстват кметът на Будва и наследникът на трона на Негошите.

През следващите дни група опозиционни политици водят кампания срещу санкциите, които определят като „частен интерес на Мило Джуканович“. Най-крайните от тях дори демонстрират под флага на самопровъзгласената „Донецка република“ и връчват протестно писмо в украинското посолство. Черногорско-приморският митрополит Амфилохие от Сръбската православна църква огласява публично своята подкрепа за митрополит Онуфрий, който е определен за ръководител на украинската православна църква в рамките на Московската патриаршия.³⁰ Сякаш, за да бъде завършена картината, на 1 септември втората по големина частна яхта в света „Еклипс“, собственост на руския милиардер Роман Абрамович, хвърля котва в луксозното мегапристанище за яhti Порто Монтенегро в Тиват.

През септември, на срещата на Алианса в Уелс, Черна гора не получава шумно рекламираната „сигурна“ покана за членство в НАТО. Това не пречи на Мило Джуканович да продължава да твърди, че страната е първата на опашката за влизане, както и дълбокото си убеждение, че това ще се случи още

през следващата година. Не става ясно, доколко случилото се е свързано със стратегическите сценарии за развитие на НАТО и доколко с индивидуалната оценка на готовността на страната. Още през юли се коментират твърдения, че в черногорските разузнавателни служби работят между 25 и 50 лица, свързани с Русия. Правителството няколко месеца обсъжда промени в закона за Агенцията за националната сигурност, а в края на година председателят на агенцията е принуден да подаде оставка.

На правителствените усилия в посока НАТО не помагат много информациите, че жителите на едно черногорско село в района на курорта Будва предлагат на руския президент Владимир Путин да му подарят парцел, а селският свещеник е упълномощен да съобщи новината за подаръка в навечерието на посещението на Путин в Белград. Съобщението е придружено от многозначителния коментар, че така Путин би станал съсед на мнозина бизнесмени от Русия и Украйна, които имат луксозни вили в този край.

Към края на октомври се изяснява и ситуацията с руските контрасанкции. На 25 октомври Беларус забранява вноса на месо от Черна гора заради подозрения, че реекспортира на територията на митническия съюз месо от Европейския съюз. Няколко седмици по-късно Руската служба по ветеринарен и фитосанитарен надзор (Росселхознадзор) въвежда пълна забрана за внос на месна продукция от Черна гора, считано от 18 ноември.³¹

Мило Джуканович реагира в типичния си стил. Той дава интервю за австрийската информационна агенция с позиция, че „санкциите срещу Русия, въведени заради кризата в Украйна, не са правилният път“, но и напомня, че въпреки традиционното си приятелство с Русия Черна гора има право самостоятелно да определя своята политика.³² По същото време върху един от градските билбордове в Подгорица е поставен антируски плакат с логото на НАТО и надпис „По-добре банан в ръката, отколкото руски ботуш на врата“. Плакатът е подписан от неизвестната до този момент организация „Черногорски патриоти“. Посланието е малко позакъснял отговор на изказване на руския посланик в Сърбия Александър Чепурин от ноември 2013 г., когато отговаря необичайно рязко на въпроса, може ли Русия да спре членството на Черна гора в НАТО: „Това е като мода. Най-напред някой го прави съзнателно, а после се появяват мнозина, които тичат след него, надявайки се да получат банан“, като добавя, че „както навсякъде, и в политиката съществуват маймуни“.³³ Поставен е и друг антируски плакат с изброени черногорски фирми, които са собственици на руски граждани. Към списъка е добавен цитат от речта на стария комунистически дисидент Милован Джилас от 1951 г., че руснаците никога не

са били приятели на черногорците, а са ги третирали като разменна монета. Руското посолство протестира, а Министерството на външните работи на Черна гора обявява, че смята Русия за „приятелска и партньорска страна“ и желае да поддържа с нея точно такива отношения.³⁴

Плакатът „По-добре банан в ръката, отколкото руски ботуш на врата“, Подгорица, ноември 2014 г.

Въпреки твърдението Черна гора не подкрепя предложената от Русия резолюция 160 на Общото събрание на ООН от 18 декември 2014, която осъжда героизацията на нацизма и другите форми на расова дискриминация, ксенофобия и нетърпимост. Резолюцията е с антиукраинска насоченост, поради което страните от ЕС се въздържат, както и Черна гора.³⁵ На последното за годината заседание на правителствения съвет за членство в НАТО черногорските власти потвърждават желанието си да получат покана до края на 2015 г.³⁶

На 30 януари 2015 г. ПАСЕ удължава лишаването на руската делегация от право на глас във връзка с кризата в Украйна. Черногорските депутати от правителственото мнозинство отново не участват в гласуването, но опозиционната депутатка Снежана Йоница от Социалистическата народна партия гласува против решението.³⁷

На 12 февруари 2015 г. е сключено т.нар. „Второ споразумение“ от Минск. Примирието влиза в сила в нощта на 14 срещу 15 февруари и отново се контролира от ОССЕ. Към края на месеца наблюдателите от ОССЕ са общо 452. Един от тях е черногорец.³⁸

Символичното му присъствие е подходяща илюстрация за позицията на Черна гора към украинската криза. Възможни са различни интерпретации на поведението на черногорските управляващи. От една страна, Мило Джуканович многократно е показвал умение да се освобождава от скрити зависимости при промяна на ситуацията. Най-типичният пример е раздялата му със Слободан Милошевич в края на 90-те години на XX в. Следвайки подобен модел, черногорският премиер би могъл да счита, че руските капитали вече не са така необходими на страната и нейния елит, както в първите години след независимостта. Публично се заявява желание за присъединяване на страната към НАТО. В типичния си стил черногорските управляващи демонстрират увереност, че това непременно ще се случи, но съществуват и по-скептични прогнози и дори опасения, че Черна гора може да се превърне в плацдарм и „троянски кон на Русия“.³⁹ Получената в края на 2015 г. официална покана за членство в НАТО и успешното развитие на преговорите с ЕС за пореден път демонстрират умението на Джуканович да се възползва от всяка международна криза, за да изтъргува успешно позицията на Черна гора.

Бележки

- ¹ Предварителната версия на статията е публикувана в *Геополитика*, 2014, 4, с.34-41.
- ² Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija. – <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo>
- ³ <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/bilateralni-odnosi/ukrajina>
- ⁴ Гусман, Михаил. Президент Черногории рассказал о своей миссии на Балканах. *Российская газета (Федеральный выпуск)*, №6306 от 14 февраля 2014 г.
- ⁵ Krivokapić: OEBS spreman da posreduje u rješavanju krize u Kijevu. 6 Decembar 2013. – <http://www.cdm.me/politika/krivokapic-oebs-spreman-da-posreduje-u-rjesavanju-krize-u-kijevu>
- ⁶ Zimsko zasijedanje PS OEBS-a sutra u Beču. *CDM*, 12.02.2014. – <http://www.cdm.me/politika/zimsko-zasijedanje-ps-oebs-a-sjutra-u-becu>.
- ⁷ Krivokapić pozvao policiju i protestante u Kijevu da se uzdrže od nasilja, *CDM*, 22.02.2014. – <http://www.cdm.me/politika/krivokapic-pozvao-policiju-i-protestante-u-kijevu-da-se-uzdrze-od-nasilja>
- ⁸ Правителството на Черна гора осъди „откритото нарушаване на суверенитета и териториалната цялост на Украйна и агресията на руските въоръжени сили“. Подгорица, 5 март 2014 – БТА – Балкански новини.
- ⁹ MVPEI, Saopštenje Vlade Crne Gore u vezi situacije u Ukrajini, 04.03.2014. -<http://www.mvpei.gov.me/vijesti/136132/Saopstenje-Vlade-Crne-Gore-u-vezi-situacije-u-Ukrajini.html>

- ¹⁰ MVPEI, Saopštenje Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija. 14.03.2014. – <http://www.mvpei.gov.me/vijesti/136549/Saopstenje-Ministarstva-vanjskih-poslova-i-evropskih-integracija.html#>
- ¹¹ Lacman, Nemanja. Muka ako Rusi ne dođu. *Dnevne novine*, br.794, godina III, 20. mart 2014.
- ¹² Ml.P. Potpredsjednik vlade Rusije vodi porijeklo iz Šavnika. *Dnevne novine*, br.796, godina III, 22-23. mart 2014.
- ¹³ Četvrta – posebna sednica prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja Skupštine Crne Gore u 2014. godini. 27.03.2014. Autorizovani fonografski zapis. p.14 – http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina/cms/site_data/2014%20PLENUM/4%20fono.pdf
- ¹⁴ Вж. резултатите от гласуването в стенограмата на заседанието в: United Nations Document A/68/PV.80-27.03.2014, p.21.
- ¹⁵ Някои черногорски меди ежедневно продължават да публикуват въпроса „Кой уби Душко Йованович?“ и снимка на убития журналист.
- ¹⁶ Вж. резултатите от гласуването на: <http://assembly.coe.int/nw/xml/Votes/DB-VotesResults-EN.asp?VoteID=35016&DocID=15085&MemberID=&Sort=2>
- ¹⁷ Prelević, Mili. Rusi napali Mila, a SNP se izvinjava. *Dnevne novine*, br.8166, godina III, 15. april 2014.
- ¹⁸ Лойман, Борис. Неприветливое лицо Черногории. *Российская газета (Федеральный выпуск)*, № 6364 от 23 апреля 2014 г.
- ¹⁹ MCP: Amfilohije nije kleo Đukanovića, nego podsjetio na riječi Svetog Petra. *Vijesti*, 01.05.2014. – <http://www.vijesti.me/vijesti/mcp-amfilohije-nije-kleo-djukanovica-nego-podsjetio-rijeci-svetog-petra-clanak-205475>.
- ²⁰ Dr Sergej Grizunov: Za premijera Đukanovića vežemo sve dobre stvari na Balkanu, Razgovarala: Vesna Šofranac, *Pobjeda*, 12. maj 2014. – http://www.pobjeda.me/2014/05/12/intervju-dr-sergej-grizunov-clan-ekspertskog-tijela-spoljnopolitickog-savjeta-ruske-dume/#.U53KuJR_t1Y
- ²¹ Počela evakuacija sa istoka Ukrajine, Mitrović napustio Mariupolj. *Vijesti*, 08.05.2014. – <http://www.vijesti.me/vijesti/pocela-evakuacija-sa-istoka-ukrajine-mitrovic-napustio-mariupolj-clanak-207684>
- ²² M.V. Vrh države neće putovati u Ukrajinu u subotu. Mišurović na inauguraciji u Kijevu. *Dan*, 05.06.2014 – <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Politika&datum=2014-06-05&clanak=437711&naslov=Mi%20urovi%20na%20inauguraciji%20u%20Kijevu>
- ²³ Milosevic: Puna podrška DPS-a rjesavanju krize u Ukrajini. 10 Jun 2014. – <http://www.cdm.me/politika/milosevic-puna-podrška-dps-a-rjesavanju-krize-u-ukrajini>
- ²⁴ Radulović, Zoran. Crna Gora u ruskom ruletu: Zašto se Đukanović boji KGB-a. *Monitor*, Br. 1228, 02 Maj 2014 – http://www.monitor.co.me/index.php?option=com_content&view=article&id=5184:crna-gora-u-ruskom-ruletu-zato-se-ukanovi-boji-kgb-a&catid=3574:broj-1228&Itemid=4841
- ²⁵ Pleše, Ml. Kraih povijesnog prijateljstva. Crnogorci u strahu od ukrajinskog scenarija. *Jutarni list*.14.06.2014. <http://www.jutarnji.hr/crnogorci-u-strahu-od-ukrajinskog-scenarija/1199184/>
- ²⁶ Kavarić: Crna Gora želi da se uključi u Južni tok. *Blic*, 24.07.2014. – <http://www.blic.rs/Vesti/Ekonomija/482931/Kavarić-Crna-Gora-zeli-da-se-ukljuci-u-Juzni-tok>

- ²⁷ Бългaрия, Кипър и Черна гора ще претърпят най-големи щети от санкциите срещу Русия, според доклад на Международния валутен фонд. *БТА – Балкански новини*, Скопие, 04.08.2014.
- ²⁸ Указ № 560 „О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации“. 6 августа 2014 года. – <http://kremlin.ru/events/president/news/46404>; Постановление Правительства Российской Федерации от 7 августа 2014 г. № 778 г. „О мерах по реализации Указа Президента Российской Федерации от 6 августа 2014 г. N 560 «О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации“ . -<http://www.rg.ru/2014/08/08/postanovlenie-dok.html>.
- ²⁹ IVANOVIĆ: Rusija tek treba da kaže na šta će se odnositi sankcije. *Analitika*, 07. 08. 2014. – <http://portalanalitika.me/clanak/157387/ivanovic-rusija-tek-treba-da-kaze-na-sta-ce-se-odnositi-sankcije.>; MVPEI žali zbog sankcija Rusije: Nadamo se da neće uticati na prijateljske odnose. *Vijesti*, 07. 08. 2014. – <http://www.vijesti.me/vijesti/mvpei-zali-zbog-sankcija-rusije-nadamo-se-da-nece-uticati-na-prijateljske-odnose-790073>
- ³⁰ Sankcije su Đukanovićev privatni interes. *Dan*, 25.08.2014. – <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Politika&clanak=449244&datum=2014-08-25&naslov=Sankcije%20su%20%D0ukanovi%E6ev%20privatni%20interes>; Доброило Дедеич: „Новороссија в скором времени получит свое представительство в Черногории“. 26.08.2014 – <http://www.montenegro-today.com/rus/main-news/?action=shownews&id=21961>; Amfilohije: Sveta Rusija rođena u Kijevu. *Analitika*, 26. 08. 2014. -<http://www.portalanalitika.me/drustvo/vijesti/159482-amfilohije-sveta-rusija-roena-u-kijevu>
- ³¹ Заповед №ФС-ЕН-8 /22499 от 17.11.2014.
- ³² Mijenja li Đukanović kurs: Sankcije Rusiji su pogrešan put. *Vijesti*, 27. 11. 2014. – <http://www.vijesti.me/vijesti/mijenja-li-đukanovic-kurs-sankcije-rusiji-su-pogresan-put-807031>
- ³³ Pleše, Ml. Krah povijesnog prijateljstva. Crnogorci u strahu od ukrajinskog scenarija. *Jutarni list*, 14.06.2014. -<http://www.jutarnji.hr/crnogorci-u-strahu-od-ukrajinskog-scenarija/1199184/>
- ³⁴ Protest Rusa zbog misterioznog bilborda, Lukšić ih smiruje. *Vijesti*, 28. 11. 2014. – <http://www.vijesti.me/vijesti/protest-rusa-zbog-misterioznog-bilbordam-luksic-ih-smiruju-807181>
- ³⁵ Вж. резултатите от гласуването в стенограмата на заседанието в: United Nations Document A/69/PV.73 – 18.12.2014, p.7
- ³⁶ <http://www.gov.me/vijesti/145207/Odrzana-sjednica-Savjeta-za-clanstvo-u-NATO.html>
- ³⁷ Poslanica SNP na sjednici Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope. Jonica protiv sankcija Rusiji. *Pobjeda*, Petak, 30. januar 2015, Godina LXXI/Broj 17646. p. 3
- ³⁸ OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. *STATUS Report*. 24 February 2015 <http://www.osce.org/ukraine-smm/142541>
- ³⁹ Фјодоров: Србија и Црна Гора руски мостобрани 9. фебруар 2013. – <http://evroazija.info/fjodorov-srbija-i-crna-gora-ruski-mostobran-na-balkanu/>; Nemačka blokira prijem Crne Gore u NATO. *Tanjug*, 01.04.2014. -<http://www.tanjug.rs/novosti/123743/nemacka-blokira-prijem-crne-gore-u-nato.htm#>